
Prikaz monografije: dr Ivana Stevanović, Izazovi u post-penalnom prihvatu maloljetnih učinilaca krivičnih djela u Srbiji (norme, praksa i mjere unapređenja), Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2020. godina, str. 149.”

Prikaz

DOI	COBISS.RS-ID	UDK
10.7251/APDN2201140S	136347137	343.91-053.6(497.11)(048.83)

Prof. dr Marina M. SIMOVIĆ *

---

* Sekretar u Ombudsmanu za djecu Republike Srpske, vanredni profesor Fakulteta pravnih nauka Panevropskog univerziteta „Apeiron” u Banjoj Luci, e-mail: marina.s@blic.net

Resocijalizacija osuđenika, kao cilj kazne zatvora, uslovljava i primjenu odgovarajućeg tretmana koji predstavlja složen sistem institucionalnih i vaninstitucionalnih metoda, mjera i postupaka. Radi se o društveno važnoj temi, sa stanovišta zaštite društva, ali i poštovanja osnovnih ljudskih prava i sloboda. U potrazi za mogućim rješenjima, uvijek kada je to moguće, potrebno je težiti odgovarajućem odgovoru u okviru pitanja rizika i prava. U tom kontekstu, mogu se razlikovati tri faze tretmana: sudski tretman, tretman u ustanovi i postpenalni tretman. Ove faze su međusobno povezane istim ciljem – resocijalizacijom osuđenika.

Postpenalni tretman predstavlja pomoć nakon izvršenja kazne zatvora, a sastoji se od niza aktivnosti, i predstavlja vrlo kompleksan ali i dugotrajan proces. Radi se o vrlo kontroverznoj temi koja izaziva mnoge rasprave, posebno ako se radi o opasnim punoljetnim učiniocima krivičnih djela nakon punog izvršenja kazne zatvora. U tom smislu, u teoriji i praksi moguće su dvije mjere namijenjene opasnim učiniocima nakon punog izvršenja kazne zatvora: sigurnosno preventivno zatvaranje (engl. *secure preventive detention*) i preventivni nadzor (engl. *preventive supervision*).

Snažan razvoj izvršnog krivičnog prava kao samostalne pravne discipline i u srpskoj nauci popraćen je odgovarajućim djelima koja se sveobuhvatno i sistemski bave ovim pravom. Hvale vrijednom nizu pridružilo se i izdanje Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja iz Beograda, nedavno izašlo iz štampe: „Izazovi u postpenalnom prihvatu maloljetnih učinilaca krivičnih djela u Srbiji (norme, praksa i mjere unapređenja)“, dr Ivane Stevanović, direktorke ovog Instituta. Kao afirmisani naučni radnik, autorka je i dio tima koji u Republici Srbiji čini važne korake da mladi, zbog „sukoba sa zakonom“ u maloljetstvu, ne ponove krivična djela, i to uz adekvatne programe podrške, kako dok su još u samoj zavodskoj ustanovi gdje izvršavaju krivičnu sankciju, do povratka na slobodu i uključivanja (uz postpenalnu podršku) u život u lokalnoj zajednici.

Recenzenti monografije su dr Milan Škulić, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu i sudija Ustavnog suda Republike Srbije; dr Branislava Knežić, naučni savjetnik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja i redovni profesor Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i dr Ana Batrićević, viši naučni saradnik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu.

Autorka posebno naglašava da postpenalni prihvata, resocijalizacija i reintegracija maloljetnika moraju da budu u fokusu svake države, jer se preko uspješnosti ovih instituta mjeri i uspješnost kriminalne politike jedne države prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela. Ukoliko nema uspješnosti na ovom planu, ukoliko sistem maloljetničkog pravosuđa nije povezan sa sistemom socijalne zaštite, sistemom obrazovanja, tržištem rada i postpenalnog prihvata za odrasle, rezultati postignuti u tretmanu maloljetnih lica i završene obuke nisu dovoljan uslov da ova lica pri izlasku iz ustanova u sistemu maloljetničkog pravosuđa ne ponove vršenje

krivičnog djela. Iz tog razloga, namjera autorke je bila da u ovoj monografiji prikaže i ukaže da, nažalost, i pored normativnog okvira koji daje mogućnost za rad u ovoj oblasti, ona i dalje predstavlja najslabiju kariku. Sa druge strane, željela je da pokaže da se posljednjih godina čine ogromni napori, prevashodno na nivou inicijativa i projekata u koji su uključeni predstavnici Uprave za izvršenje krivičnih sankcija Ministarstva pravde Republike Srbije, predstavnici Vaspitno-popravnog doma u Kruševcu, organizacije civilnog društva (udruženja građana), predstavnici sistema socijalne zaštite, pojedini predstavnici lokalne zajednice, kao i poslodavci koji prepoznaju značaj ovakvih inicijativa. I sam Institut za kriminološka i sociološka istraživanja je u posljednjih pet godina svoj istraživački kapacitet usmjerio na istraživanja poput „Istraživanja i analize povrata u Republici Srbiji“, publikovanog u istoimenoj studiji 2018. godine i realizovano uz podršku misije OEBS u Srbiji, a jedan od zaključaka ove studije bio je „da ukoliko nisu otklonjeni uzroci kriminalnog povrata, odnosno obezbijeđen adekvatan postpenalni prihvat za svako konkretno lice, postignuti rezultati tretmana i završene obuke nisu dovoljan uslov da ova lica po izlasku iz ustanove kao što je vaspitno-popravni dom, ne ponove vršenje krivičnog djela, tj. da recidiviraju“.

Postpenalna pomoć (podrška) podrazumijeva skup mjera i postupaka koji se primjenjuju radi uključivanja lica koja su izvršila zavodske krivične sankcije u život na slobodi. Sastoji se od pružanja pomoći prilikom pronalaženja smještaja i ishrane, ostvarivanja prava na zdravstvenu i socijalnu zaštitu, davanja savjeta u cilju usklađivanja porodičnih odnosa, pružanja podrške i pomoći prilikom zaposlenja, uspostavljanje saradnje sa nadležnim centrom za socijalni rad i podrške u uzdržavanju od uživanja opojnih droga i alkohola, kao i pružanja drugih oblika i pomoći i podrške za koje se procijeni da su licu potrebna u svakom konkretnom slučaju. U doslovnom prevodu riječ „postpenalna“ označava nešto poslije kazne. Vremenom se pojam „postpenalna podrška“ počeo dovoditi u vezu sa svakom vrstom podrške nakon lišavanja slobode do kojeg je dovela neka sankcija.

Značaj i neophodnost postpenalne podrške se sve više prepoznaje kao završna faza programa resocijalizacije koja ima jednu od najznačajnijih uloga u prevenciji recidivizma. To su prepoznali i Vlada Republike Srbije i Evropska unija koje su definisale i počele sa realizacijom projekta „Podrška aktivnom uključivanju mladih“, koji finansira Evropska unija u okviru IPA 2014. godine, a kofinansira Vlada Republike Srbije i ima za cilj da obezbijedi veću društvenu uključenost mladih u Srbiji povećanjem zaposlenosti, preko jačanja omladinskih aktivnosti, sticanja radnog iskustva i preduzetničke prakse. U okviru navedenog projekta realizuje se kao jedan od potprojekata „Podrška maloljetnim prestupnicima da se ponovo integrišu u društvo i tržište rada“ kao vid prepoznavanja neophodnosti da se mladima koji su bili u sukobu sa zakonom i na izvršenju mjere upućivanja u vaspitno-popravni dom pomogne, i u okviru programa postpenalne podrške omogući povratak u zajednicu i zapošljavanje. Kao opšti cilj ovog projekta prepoznata je neophodnost unapređenja aktivnih mjera socijalne inkluzije marginalizovanih grupa, odnosno njihovo neposredno zapošljavanje preko podrške u edukaciji i podizanje nivoa

zaposlenosti. Kao neko ko je i sam uključen u program koji predstavlja korak ka unapređenju prakse, autorka ove monografije je posebnu pažnju posvetila analizi postavljenih ciljeva i do sada realizovanih rezultata.

Sadržaj monografije, pored uvoda i zaključka, podijeljen je u šest poglavlja. U prvom poglavlju „Maloljetničko prestupništvo” autorka ističe da se radi o relevantnom, aktuelnom i često istraživanom problemu. Takođe, ona ukazuje da prestupništvo mladih predstavlja jedan od ozbiljnih društvenih problema sa kojim se suočava i srpsko društvo, kao i da se u posljednjim decenijama bilježi značajniji broj istraživanja i teorijskih razmatranja koji za svoj cilj ima razvoj efikasnih preventivnih programa i programa resocijalizacije i reintegracije ovih lica. Ima se u vidu da je u javnosti, kako u laičkoj, tako i stručnoj i naučnoj, u Srbiji, široko rasprostranjeno uvjerenje o stalnom porastu i sve težim posljedicama maloljetničkog prestupništva i da je ono u velikoj mjeri kreirano i pod uticajem medija. Imajući to u vidu, smatralo se za neophodno da se i u ovoj studiji ukaže na zvanične statističke podatke Republičkog zavoda za statistiku, bitnim za koncipiranje mjera društvenog reagovanja i promovisanje nekih budućih rješenja.

Drugo poglavlje „Pravci reforme sistema maloljetničkog pravosuđa u Republici Srbiji”, posvećeno je prikazu koraka u reformi sistema maloljetničkog pravosuđa i njihovom daljem usklađivanju sa novoustanovljenim evropskim standardima, odnosno razumijevanju maloljetničkog kriminaliteta, njegovih uzroka i posljedica. To je zahtijevalo i ustanovljavanje novog pravosudnog modela u zaštiti njihovih prava poznatog kao „pravosuđe po mjeri djeteta.” U ovom poglavlju, uz prikaz međunarodnih normi i standarda, ukazano je i na korake koje Republika Srbija čini ka punoj implementaciji koncepta „pravosuđa po mjeri djeteta”.

Treće poglavlje nosi naziv „Izvršenje vaspitne mjere upućivanja u vaspitno-popravni dom, sa posebnim osvrtom na uslovni otpust i postinstitucionalni tretman”. Ono je posvećeno trenutno važećem normativnom okviru u Srbiji vezanom za izvršenje zavodske vaspitne mjere upućivanje u vaspitno-popravni dom, normama koje insistiraju na značaju postpenalnog prihvata lica koja izlaze iz ove ustanove na slobodu, nakon obustave ili izvršenja mjere, kao i normama koje se primjenjuju nakon uslovnog otpusta i izvršenja kazne zatvora punoljetnih učinilaca krivičnih djela. Autorka u ovom poglavlju posebno insistira na stvaranju uslova za povezivanje ova dva sistema, pogotovo imajući u vidu da iz vaspitno-popravnog doma, prevashodno nakon izvršenja, odnosno obustave izvršenja ove zavodske vaspitne mjere, izlaze punoljetna lica.

Četvrto poglavlje „Pilot analiza postojećeg sistema reintegracije maloljetnih prestupnika i prestupnica u Republici Srbiji” daje procjenu dosadašnjih efekata reintegracije bivših prestupnika koji zavise kako od kvaliteta primijenjenih intervencija tokom sprovođenja vaspitne mjere, tako i od uspješnosti programa resocijalizacije u koje se uključuju nakon napuštanja institucije. Naime, stručni tim Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, uz podršku Organizacije za evropsku bezbjednost i saradnju - Misije u Srbiji, realizovao je pilot istraživanje „Potreba maloljetnih učinilaca krivičnih djela kojima je izrečena vaspitna mjera

upućivanja u vaspitno-popravni dom". Istraživanje je sprovedeno u martu 2016. godine, u Vaspitno-popravnom domu u Kruševcu i za svoj rezultat imalo je prikaz trenutnog stanja i preporuke za unapređenje kako normativnog okvira, tako i prijedloge aktivnosti koje je neophodno sprovesti da bi se programi reintegracije i postpenalnog prihvata uspješnije realizovali.

Peto i šesto poglavlje „Smjernice za razvoj programa reintegracije i postpenalne podrške maloljetnih učinilaca krivičnih djela” i „Podrška maloljetnim prestupnicima da se ponovo integrišu u društvo i tržište rada”, sadrže analizu sadržaja programa reintegracije i postpenalne podrške i ocjenu zašto je on bitan u resocijalizaciji i integraciji maloljetnika. Autorka posebno insistira na činjenici da od sadržine ovih programa, njihovog kvaliteta i uspješnosti u velikoj mjeri zavisi da li će se lica, šticenici Vaspitno-popravnog doma u Kruševcu, po izlasku na slobodu vratiti vršenju krivičnih djela. Ukazuje da moramo razumjeti da postpenalna podrška predstavlja važnu fazu u procesu reintegracije maloljetnika za život u lokalnoj zajednici, prevashodno nakon izvršenja mjera zavodskog karaktera. Zbog toga je izuzetno bitno da ova završna faza omogući da maloljetnici, po pravilu već punoljetna lica, po izlasku iz ustanova imaju podršku i steknu znanja, vještine i sposobnosti za život na slobodi u skladu sa prihvatljivim društvenim normama. Međutim, sticanje ovih vještina i osposobljavanje za određena zanimanja dok je maloljetnik u ustanovi, po mišljenju autorke, predstavlja jednu kariku, a raznovrsne aktivnosti od kojih zavisi postpenalni tretman kao poslednja faza u resocijalizaciji, predstavlja drugu i nezamjenljivu kariku.

Uz neupitan naučni doprinos, nužno je naglasiti i obilježja knjige koja je čine originalnom i jedinstvenom monografijom, ne samo u Srbiji, nego i šire. Zbog uravnoteženog naučno-nastavnog pristupa obradi odabranih tema postpenalnog tretmana, ova monografija je izrazito pogodna za cjeloživotno obrazovanje i u pravnoj struci. Ona je nedvosmisleno prikladna i za pravnu praksu, zbog čega se posebno preporučuje advokatima, sudijama, kao i svim drugim koji se u svom profesionalnom radu susreću sa ovom materijom.

Vjerujem da će ova monografija biti i značajan doprinos u umanjenju predrada prema osuđenim licima. Ona, na određeni način, opominje da za zakonsko normiranje raznih oblika postpenalne pomoći treba da bude znatno veće izdvajanje novca od strane države. Primjena postpenalne pomoći prema otpuštenim osuđenima u Srbiji zahtijeva reformu, kako bi se dostigli standardi vezani za ovaj oblik tretmana u odnosu na vodeće države u svijetu. Stoga, na tragu savremenih spoznaja i evropskih preporuka, svaka država, pa i Srbija, pokušava iznaći što optimalnije rješenje u postupanju s učinocima za koje se procjenjuje da predstavljaju, odnosno da bi mogli predstavljati visok rizik, odnosno opasnost za društvo i nakon izvršene kazne zatvora.